

Quan acabo d'escriure aquest article, fa exactament 200 anys dels fets. Ha valgut la pena tornar sobre el tema a la llum de noves dades, i així confirmar molts aspectes apuntats en el meu article del 2006.

Primera acció del Bruc

6 de juny de 1808

Obviarem tots els preliminars explicats en el meu anterior article “**Primeres accions armades**”, de juliol de 2006.

A la llum de més informacions podem dir, avui, que tot començà pel matí del dia 2 juny de 1808 a la ciutat de Manresa, quan a l'arribada del paper segellat del govern de Madrid (Original de Carles IV, habilitat per Ferran VII i ressegellat amb l'afegitó *Valga por el gobierno del Lugarteniente del reino*¹) el poble s'esvalotà i el cremà en el mig del carrer, iniciant així la insurrecció de la ciutat. Recordem que en aquell temps, la destrucció de documents oficials estava considerat un delictes molt greu, podria ser considerat com a sedició.

La primera dubta que sorgeix: qui va rebre el plec de paper segellat, enviat pel govern?

Sens dubte per Don Francisco Codony de Paladell, coronel d'infanteria, governador militar i polític de ciutat de Manresa i del seu corregiment.

Fer públic l'arribada del paper segellat i la seva entrega al poble, per ser cremat, fa creure que aquesta fou la senyal esperada per excitar al poble contra el govern central, i ràpidament “*La justicia, clero y personas notables prestaron su asentimiento y secundaron la conducta popular recorriendo la población adornados con la escarpela nacional*”, segons diuen les cròniques i que recorden l'esclat insurreccional de varies ciutats espanyoles.

En mig dels aldarulls, el corregidor Codony fa publicà una proclama que diu:

“Deseoso de que sean escuchadas las ideas manifestadas por el pueblo en el dia de hoy, que son las de sostener sus derechos fundados en las leyes con que felizmente han vivido bajo la dominación de sus legítimos soberanos, he proveído: que retirándose todos los vecinos que con este motivo han manifestado tan dignos sentimientos, se tranquilicen y esperen, que ya se iran dictando cuantas providencias sean necesarias; que los que quieran alistarse se presenten a los sujetos que hoy mismo elegirán los comunes, dandose a cada individuo útil que tome las armas cuatro reales-vellón diarios. Obedecerán las órdenes que les den las personas destinadas para mandarles, con la mayor puntualidad para que se observe el buen orden, que es el fundamento principal del éxito en las empresas”.

Llegint atentament aquest ban, podem constatar que el propi corregidor fa un acte d'insurrecció contra el govern de Madrid, en segon lloc, restablir l'ordre públic, que els revoltats “*se tranquilicen y esperen*”, i en tercer lloc, que els voluntaris que agafin les armes, cobraran diàriament “*quatro*

¹ Joachim Murat, el gran duc de Berg, nomenat per Carles IV, des de Baiona el 4 de maig de 1808.

reales-vellon”, un bon incentiu “patriòtic” pels nombrosos aturats de la ciutat i de la resta del corregiment.

Aquella mateixa tarda queda constituïda una Junta de Defensa formada per les autoritats militars, civils i eclesiàstiques, amb els regidors, canònics i superiors dels convents, i de veïns destacats de la ciutat. Immediatament adoptaren mesures defensives, en previsió de les mesures que prendrien les autoritats de Barcelona per restablir l'ordre públic i l'autoritat perduda. Un dubta planava sobre la Junta, no sabien si el capità general de Catalunya, Ezpaleta, s'uniria a la insurrecció o restaria fidel al govern de Madrid. Per això comissionaren al canònic Ramon Montanà, per anar fins a Barcelona a indagar la reacció governativa. El paper d'aquest personatge resulta contradictori, segons versions, per uns fou un espia, per altres avisà al capità general de la insurrecció.

Mentrestant la Junta no para de fer preparatius, crea tallers de fossa de bales, confecció de cartutxos i reparació d'armes. La pólvora no era problema, donat que Manresa disposava de molins per produir-la². Demanà ajut a totes les poblacions veïnes, sobre tot d'armes. Manà tocar a sometent, i fer exercicis religioses en tots el temples per implorar la protecció divina.

La Junta també preparà un pla de defensa, que consistia en tallar els tres accessos a la ciutat: el que passa per Can Massana, el més amaneçat; el de Monistrol i el del coll de David.

Cal fer menció de la participació activa del clergat, tant el regular com el secular, no només en les celebracions religioses, sinó en els preparatius bèl·lics, assumint molt d'ells, el comandament dels escamots de sometents, com passa amb els de Vic³, format pels seminaristes que tenia com a capità al canònic Tomàs Barrio; que destinats a cobrir el coll de David, no participà en el combat del dia 6.

Un altre personatge digne de menció, fou Manel Casaña que amb els seu enginy i dots d'improvisació, crea a falta de plom, les bales de ferro còniques, així com manà fabricar “abrojos”⁴, i, segons la tradició popular, un canó de fusta de roure.

Al mateix temps a Igualada, que seguin la crida s'ha sumat a la insurrecció, les noves autoritats comissionen a Antoni Franch i a Josep d'Olzinelles perquè es traslladin a Vilafranca del Penedès i demanar armes al governador d'aquell corregiment, Joan de Toda.

També s'aconseguien armes de foc del castell de Cardona, i la vila de Santpedor envià més de 100 fusells, d'un dipòsit procedents de la Guerra Gran.

Per la tarda del dia 4, surt de Barcelona la columna de Schwartz⁵ arribant aquell mateix vespra a Martorell, i a causa d'un intens aiguat, no pot sortir fins el dia 6. En passar per Esparreguera, deixa mitja dotzena de genets, destinats al servei de correus cap a Barcelona.

Mentrestant sortien d'Igualada cap a les altures del Bruc, un centenar de sometents, armats amb destrals i escopetes, capitanejats per Joan Llimona, junt a un grup de *Reales Guardias Valonas*, desertors de Barcelona, sota el comandament del sergent major-comandant, Don Justo de Bèrriz i del capità Don Carlos Vicente, així com el destacament del regiment suïss núm. 1 *Wimpffen*,

² Estaven en mans particulars des de principis del segle XVI i fins el 1779, que passaren a la Real Hacienda.

³ Companyia de Sant Tomàs d'Aquino.

⁴ Pesa metàl·lica en forma d'estrella de quatre puntes, que al caure a terra una sempre quedava mirant amunt, servia per impedir el pas de la cavalleria.

⁵ La composició de la columna Schwartz, pot veure's en l'annex.

estacionat permanentment a Igualada, manats pel tinent Don Franz Krutter Grotz. Un altre grup de sometents procedents de Manresa, manats per Francesc Riera, s'uní al primer.

Sense fer cas del fort aiguat, els dos grups inicien les obres de defensa. Els de Manresa tallen el camí per sota de Can Massana amb una rasa de 25 peus (uns 7,50 m.) amb una profunditat de 17 a 18 peus(uns 5,00 m.). Els d'Igualada tallen la carretera amb troncs d'arbre i pedres, entre Can Solà de la Roca, a uns dos kilòmetres del Bruc de Dalt, fins Can Llucià de les Parres⁶.

La matinada del dia 6, quan la columna de Schwartz surt de Martorell cap al Bruc; també surt de Manresa, en la mateixa direcció, el gruix dels combatents, comandats pel canònic Casaña. Al mateix temps, s'incorporen en els llocs de defensa, 22 homes armats del poble del Bruc, manats per Joan Colón, 100 homes del sometent aixecat a Sampedor, amb Josep Viñas al capdavant; Mossèn Ramon Mas⁷ amb 63 sometents de Sallent; i uns 40 homes de la resta de la comarca del Bages. En total prepararen el combat uns 300 homes.

El lloc escollit per portar a terme l'emboscada estratègica, fou en el rèbol tancat existent abans de la incorporació del camí de Manresa amb la carretera d'Igualada, a un kilòmetre i mig del Bruc de Dalt. Aquest rèbol, que formava una espècie d'amfiteatre, que estava limitat per un costat per un espadat que el feia intransitable, i per l'altre el tancava una pineda molt densa, crescuda al mig de grans blocs de pedra. El conjunt el convertia en un congost de pas obligat.

En aquell lloc, a finals del segle XIX existia una caseta de peó anomenada "de la Venta". A mesura que anaven arribant els sometents prenen posició en la pineda.

Mentrestant la columna del general Schwartz, s'acotava al nucli del Bruc de Baix; al passar prop de can Pasqual reberen una descarrega de fusell d'un reduït grup de sometents⁸ amagats en un lloc anomenat "pou de glaç". Schwartz reacciona ràpidament, mana desplegar a una companyia de "voltiguers", i travessar el torrent per neutralitzar el foc. En no trobar més resistència, els "voltiguers" marxen en paral·lel a la resta de la columna, en arribar al Bruc del Mig, s'uneixen al cos principal. Continuen carretera amunt, aquesta vegada amb un destacament de caçadors a cavall napolitans com avantguarda. En arribar al "Pla de la Cova", paren per descansar i preparar el ranxo.

Un destacament de genets continua la marxa, en descoberta per evitar noves sorpreses; quan de sobte, en arribar al primer revolt que fa el camí ral en el seu descens cap a Igualada, rep un foc molt viu des d'un bosc de pins, que impedeixen veure la quantitat i qualitat de l'enemic. En aquells moments, En Antoni Franch i En Josep d'Olzinelles, que tornant de Vilafranca, fracassada la seva gestió d'aconseguir armes, pel camí és trobaren un grup de sometents d'Igualada, i junts s'encaminaren al lloc del Bruc.

Passat el primer efecte sorpresa, el general Schwartz, reacciona enèrgicament i desplega una part de la seva infanteria i fa desallotjar el bosc, des de on rebien el foc. Davant la superioritat de les seves forces i armament, els emboscats és retiren, els uns caps a Manresa i altres, cap a Igualada.

⁶ Els topònims geogràfics estan extrets del informe de la "Real Academia de la Historia", publicat en el seu butlletí corresponent a 1904, tom 44, quadern IV.

⁷ Alguns autors nomenen com a cap del sometents de Sallent al rector Antoni Toll.

⁸ El grup estava format per quatre homes del Bruc, dos de Collbató i dos de Manresa.

L'avantguarda de Schwartz persegueix als primers fins a Can Massana, punt en què el camí a Montserrat s'aparta de la carretera de Manresa. El propi general, impressionat per l'aspro del paisatge, mana aturar-se per prudència i, no anar més enllà.

Els fugitius que anaven cap a Manresa és troben amb un nombrós grup de sometents procedents de Sampedor, Sallent i d'altres de la comarca del Bages, que acudien a la crida feta. Els que és retiraven cap a Igualada, troben els grups comandats per Franch. Reanimats per tants reforços, els fugitius del Bruc tornen sobre les seves passes i ataquen l'avantguarda de Schwartz, que restava a Can Massana, sorpresos per la inesperada reacció, és retiren en desordre sobre el gruix de la columna francesa, que tranquil·lament prenia el ranxo al costat de les cases del Bruc.

Schwartz mana formar a les seves tropes en quadre per resistir a un enemic que semblava amenaçar-lo per tots els costats, i al·larmat pel so constant de les campanes de tots els pobles pròxims, tem trobar-se davant d'un aixecament general, i no descarta, pel so de tambors, la presència del regiment de línia espanyol "*Extremadura*"⁹. Al cap d'unes hores de combat i no sentir-se suficient fort per resistir-ho, decideix retirar-se a Barcelona, deixant de banda la missió encomanada.

La retirada és portava a terme en bon ordre, però hostilitzades en tot moment per les forces rebels, fins que al capvespre en intentar passar per Esparreguera, on la carretera entra al poble al llarg d'un quilòmetre, l'avantguarda francesa és troba el pas tallat per barricades i que des de les cases reben l'agressió amb tota mena d'objectes, pedres, teules i aigua bullint, la resistència la comanda Pedro Morral i Badia. Schwartz decideix salvar l'obstacle dividint la seva columna en dos i fer passar una per cada costat del poble. Més tard, ja de nit, perd un canó en passar el pont sobre la riera d'Abdera, degut a la mina col·locada pels civils revoltats, encapçalats pel vicari d'Olesa, Juan Boada. A partir d'aquell moment el desordre s'apodera de la columna francesa i a la matinada del dia 7 arriben a Barcelona en grups dispersos i amb un estat llastimós.

Comentaris i algunes conclusions

Fins aquí el que podríem anomenar una seqüència dels fets lògics, però varies qüestions queden obertes:

L'objectiu de les columnes imperials foren el de restablir l'ordre públic i tornar l'autoritat al capità general i al govern de Madrid, es ha dir apagar la insurrecció. Una vegada fracassat el primer intent dut a terme per tropes espanyoles, Ezpeleta utilitza a les tropes imperials que té a la seva disposició, cosa que pot fer al tractar-se d'un Cos d'Observació. Per entendre millor aquesta afirmació, veure la definició que apareix en la pagina 195 de la "*Enciclopedia del Arte de la Guerra*" del tinent general Antonio Martínez Teixidó. "*..y, si la situación política se deteriora interviene ofensivamente*".

Una altra qüestió es la composició de les forces enfrontades en la primera acció del Bruc.

La presència en la columna imperial de cuirassers, resulta dubtosa, aquest només podien ser del 3er. regiment provisional de cuirassers, però aquesta unitat muntada, aquell dia anava de camí cap a Tarragona, en la columna de Chabrán, que hi arriben el dia 7, i el 9 pren part en el combat

⁹ Aquesta podria ser la realitat de la llegenda del timbaler del Bruc.

de l'Arboç. Aquest error, repetit per molts historiadors, sembla tenir el seu origen en la variada iconografia del fet del Bruc, un exemple, la imatge adjunta. Que segurament correspon a la segona acció, del dia 14 del mateix mes, que si que hi participaren.

També s'apunta que en la columna de Schwartz hi van incorporats dos batallons suïssos (el 2n. i el 3er.) de la divisió Chabrán. Se suposa que pertanyen al 2n. Regiment Suís al servei de Napoleó, però segons l'història d'aquest regiment, de Tonny Broughton (*The Napoleon Series*), aquesta unitat no apareix a Catalunya fins a l'entrada de la divisió Reille el 5 de juliol i la seva primera acció fou el cop de mà sobre Roses el 11 de juliol.

També és cert que en els mateixos escrits, en la primera acció del Bruc el combat més violent fou entre suïssos. És més lògic pensar que podrien tractar-se de les dues companyies del regiment suís "Wimpffen", de guarnició a Barcelona, que no sortiren cap a Tarragona el dia 2 de juny, tal com apunta l'història oficial, sinó després de la primera acció del Bruc, i així evitar futurs enfrontaments i sobre tot netejar l'història "patriòtica" d'aquesta unitat mercenària, utilitzada sobre tot com a braç armat de la Justícia.

Un fet significatiu que pot ajudar a justificar la presència de tropes suïsses al servei d'Espanya en la columna Schwartz, les trobem en la mateixa ordre donada a la columna Chabrán,¹⁰ d'incorporar aquestes tropes per marxar sobre València. També es pot veure que unitats d'aquesta procedència acompanyaven a Dupont cap a Cardis, i que desertaren abans i durant la batalla de Bailen¹¹.

Es, si més no, curiós que en l'ordre trobada en la cartera del coronel Foresti, en el marge no consti les unitats que formaren les dos columnes mòbils, tal com es diu en la mateixa ordre.

Pel costat "patriòtic", també resulta sospitós que un nombrós grup de civils i alguns militars, uns 2.000 homes, els primers armats "amb destrat i escopetes", i en la segona part del combat, que durà "unes hores", mantingueren a ratlla a 3.800 homes formats en unitats regulars, infanteria armada amb mosquets i entrenada a un alt ritme de foc; cavalleria lleugera i sobre tot amb canons de campanya. Solament hi trobo una explicació possible, la intervenció probable de més unitats regulars desertores, com pot ser el Regiment de Línia *Extremadura*, misteriosament desaparegut de l'història militar a Tàrraga.

I per últim, "El Timbaler del Bruc", heroi per antonomàsia dels catalans en la lluita contra el francès.

Qui fou?, per uns era Isidre Lluçà i Casanoves, natural de Santpedor (1791-1809); per altres autors, Benet Malvehi, d'Igualada.

Segons els últims estudis històrics¹², els dos timbalers junt a Miquel Rigol de Piera, aquest últim amb una trompeta de cavalleria, animaren als combatents amb els tocs dels seus instruments.

Per un costat, l'Isidre Lluçà declarà haver caigut presoner en els primers moments del combat, i salvà la vida per miracle, després de perdre el timbal. Això deuria passar pel matí, però el so de tambors sonaren per la tarda !.

Per un altre, la primera menció del timbaler, la fa l'historiador i militar Francesc X. Cabanes, quan al 1809 diu que un minyó de Santpedor, dirigí la batalla, com a "general en xefe" amb el seu tambor com els utilitzats en les cofraries. Aquí neix la llegenda, que ha quedat en l'imaginari català.

Una altra qüestió; resulta difícil calcular el nombre de participants en el primer combat del Bruc.

Després de moltes consultes, aquesta podria ser una aproximació a l'ordre de batalla, això si, amb

¹⁰ *Veure l'ordre en l'annex*

¹¹ *Brigada Rouyer amb els regiments suïssos núm. 2 Rutiman, núm. 3 Réding, el núm. 5 Traxler i el núm. 6 Preux.*

totes les reserves possibles:

Primera acció del Bruc

6 de juny de 1808
(Emboscada estratègica)

Columna imperial (3.800 homes)

General de brigada **Schwartz**

2 cies. del Regiment suis núm.1 "Wimpffen" **412 homes ?**

1r. reg. d'infanteria de línia napolità¹³ (2 bons) Coronel Pegot **1.750 homes ?**

2r. reg. d'infanteria de línia italià¹⁴ (2bons) coronel Foresti **1.350 homes?**

1r. regiment de Caçadors a Cavall napolità (2 esq.) **233 homes ?**

Artilleria: 1 secció 11ª Cia. italiana 2 canons de a 4 lliures **36 homes ?**
Tren d'artilleria italiana

Insurgents (matí 400; tarda 2.000 homes)

Destacament permanent d'Igualada del Regiment Suís núm. 1 "Wimpffen" (24)

Tinent don Franz **Krutter** Grotz¹⁵

Destacament del 2n. batalló de "Reales Guardias Valonas" ¹⁶

Sergent major don Justo de Bèrriz i capità don Carlos Vicente

Sometents d'Igualada (100)

Antoni Franch, Josep d'Olzinelles, Joan i Jaume Llimona

Sometent de Manresa (100)

Maurici Carrió, Francesc Riera¹⁷ i Augurí Parera i Soler

Sometents de Sampedor (100)

Josep Viñas

Sometent de Sallent (63)

Mossèn Ramon Mas

i de la resta de la comarca del Bages. (40)?

I fins a 2.000 homes?

Arenys de Munt, 6 de juny de 2008.

Gustau Adzerias i Causi

¹² Antoni Carner "Leyenda e historia de las batallas del Bruch"

¹³ Regne de Nàpols

¹⁴ Regne d'Itàlia del Nord

¹⁵ Després fou capità del regiment suis núm. 1 "Wimpffen" ?

¹⁶ Desertors de la guarnició de Barcelona

¹⁷ a. "Fill de la botigueta"

Annex

Imatge segurament del comat del dia 14, en que pot apreciar-se la presencia d'un cuirasser en el primer terme.

Annex amb l'ordre donada a Schwartz i a Chabrán

“La copia d'aquesta ordre fou trobada en una cartera que perdé el coronel italià Foresti”

"Els generals Chabrán i Schwartz sortiran demà, dia 4 de juny, comandant les dues columnes mòbils, que es compondran dels cossos indicats al marge. El general de divisió Chabrán, tenint a les seves ordres als generals Goullus i Bessières, manarà la primera columna forta de quatre mil i dos cens homes de cavalleria i infanteria amb la seva artilleria corresponent. Amb ella es dirigirà a Tarragona, que ocuparà deixant una guarnició de mil homes. Incorporarà a la seva divisió el regiment suïss Wimpffen, lliurant al seu coronel les ordres necessàries, fent ús d'amenaça inclòs la força en cas de resistència d'aquest cap i dels seus oficials. Continuarà la marxa per Tortosa cap a València, a on arribarà el 22. En Nules obrirà el plec adjunt, on trobarà les instruccions relatives a les operacions que tindrà que combinar amb el mariscal Moncey, que trobarà aquell dia a prop d'aquella ciutat amb un cos de 10.000 homes.

El general Schwartz es dirigirà per Molins de Rei i Martorell, cap a Manresa, amb la segona columna de tres mil vuit-cents homes de totes les armes. En aquella ciutat imposarà una contribució de set-cents cinquanta mil francs, efectives en el precís termini de quaranta-vuit hores i que serviran per fer front a les despeses de la divisió. Farà gest de castigar els caps de la sedició; però els perdonarà al·legant la pietat de l'Emperador. Al mateix temps destruirà els molins de pólvora, enviant l'existent a la ciutat de Barcelona, protegida per un destacament de cent soldats de cavalleria fins a Esparreguera on seran rellevats i tornaran a la seva divisió. Immediatament sortirà la divisió per Cervera cap a Lleida; en front de dita ciutat fera varies demostracions. En cas d'apoderar-se de la ciutat, deixarà en el seu castell cinc-cents homes de guarnició; incorporarà a la seva divisió el destacament suïss i posarà una contribució de sis-cents mil francs. Sense perdre temps es dirigirà cap a Saragossa. En Bujaraloz obrirà el plec adjunt, on trobarà el detall de les operacions que tindrà que combinar amb el general Lefebvre, que es trobarà el dia 19, a mes tarda, davant de Saragossa. La contribució de Lleida serà posada a disposició d'aquest general."